

Okolnosti jmenování Antonína Cyrila Stojana olomouckým sídelním arcibiskupem a metropolitou moravským

Petr Hlavačka

V minulém roce jsme si připomněli sté výročí úmrtí moravského metropolity, dešátého arcibiskupa olomouckého (1921–1923), ThDr. Antonína Cyrila Stojana (1851–1923). Při této příležitosti bylo o jeho životě a díle napsáno mnoho řádků, zrovna tak jako při nejrozličnějších okolnostech v minulosti. Trochu v pozadí vždy zůstávaly zajímavé souvislosti ohledně uvedení jeho osoby do úřadu. Tématu se v minulosti věnovalo podstatně méně autorů. Na následujících řádcích se pokusím doplnit některé méně známé informace a spolu s již publikovanými skutečnostmi tak poodhalit toto pozadí.

Zdálo by se, že se jednalo o rutinní akt, který byl v minulosti pod taktovkou Metropolitní kapituly v Olomouci samozřejmostí, ale nebylo tomu tak. Napjatá doba si žádala jiná řešení. Habsburská monarchie vstoupila v roce 1914 do mezinárodního válečného konfliktu a v roce 1918 zanikla. Úřady v rakousko-uherských zemích s ní propojené se musely transformovat a přizpůsobit se novým poměrům v Československé republice. Církevní instituce zažívaly otřes, protože úzké propojení s rakouskou monarchií a se vším, co souviselo s minulým režimem, bylo silně odsuzováno a kritizováno. Navíc část společnosti vůči katolické církvi zachovávala negativní postoj. Ten nepramenil jen z dlouhodobého služebního podřízení církve rakouské monarchii, i když reakce na tzv. austrokatolicismus minulého režimu byly silné, ale z dlouhodobé absence snah adekvátně řešit v nových poměrech problémy uvnitř a vně církve (HLAVAČKA 2021).

Obr. 1: Lev kardinál Skrbenský z Hříště (1863–1938),
arcibiskup olomoucký. Archiv autora

Předchůdce Antonína Cyrila Stojana, arcibiskup olomoucký (1916–1920) Lev Skrbenský z Hříště (1863–1938), za války přesunutý z arcibiskupství pražského do Olomouce, nebyl schopen se po převratu adaptovat na nové poměry a postavit se do čela moravského kněžstva proti odrodilým proudům. Zvláště, když musel čelit zdravotním problémům způsobených úrazem v automobilu.¹ V roce 1920 podal kapitule svou rezignaci. Lev Skrbenský z Hříště patrně o abdikaci uvažoval delší dobu, protože již v květnu 1920 navrhoval vatikánskému státnímu sekretáři Pietru Gasparrimu za sebe tři možné kandidáty (Antonína Cyrila Stojana, Jana Šrámka a Karla Wisnara).² Z dalších kandidátů se později objevují jména kanovníka Františka Zapletala, kanovníka Mořice Píchy, profesora Jana Sedláka či biblisty Jana Hejčla (JONOVÁ 2013b, 131).

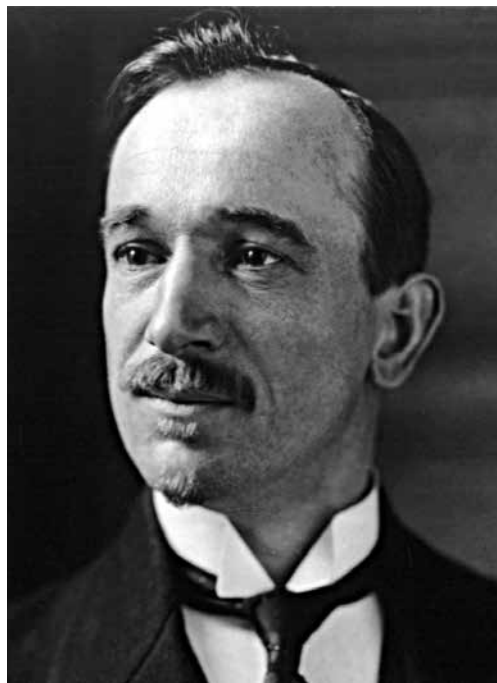
Obr. 2: Clemente Micara (1879–1965). Od 7. května 1920 první nuncius v Československu. Archiv autora.

Kdo tedy na jeho místo? To byla složitá otázka a měla nejméně dvě roviny. Ta první byla politická, na kterou upozornil i sám olomoucký arcibiskup Lev Skrbenský z Hříště. Ten sice navrhl trojici kandidátů na jeho místo, zároveň ale nedoporučil Jana Šrámka, protože si byl vědom jeho politických kvalit „*je absolutně nezbytné jej udržet v čele politicko-církevní formace nově zvoleného parlamentu v Praze.*“ (ŠMÍD 2011, 220–221) Ovšem vláda a protikatolické proudy by raději viděly Jana Šrámka na postu olomouckého arcibiskupa, daleko od pražského centra, kdy by mohl mini-

málně ovlivňovat politické dění v rámci politického katolicismu. Proto z těchto kruhů zaznívaly doporučující hlasy. K obsazení postu se vyjádřil o něco později i zástupce apoštolského stolce v Praze Clemente Micara (1879–1965), který velmi dobře věděl, kde je Šrámkovo místo. Psal o něm jako o velmi inteligentním knězi a hlavě parlamentních katolíků, který je oddaný církvi a dlouhá léta se věnuje politice. Vláda by se ho ráda zbavila jako vůdce parlamentního katolického směru, který zná zákulisí politiky, ve které se dobře orientuje. Ovšem ještě v listopadu 1920 píše Clemente Micara vatikánskému státnímu sekretáři Pietro Gasparrimu, že Jan Šrámek je stále nejvhodnější kandidát československé vlády a že zejména ministr zahraničí Edvard Beneš jej prosazuje jako nástupce Lva Škrbenského do Olomouce. Clemente Micara neopomněl dodat svůj názor, že by nebylo příliš prozíravé Jana Šrámku vzdálit vedení parlamentních katolíků a politickému životu v Praze, „... kde je stále a možná nyní ještě více potřeba aktivních osobností, připravených bránit práva církve.“ (ŠMÍD 2011, 220–221) Je pochopitelné, že silná osobnost Jana Šrámkova vadila Edvardu Benešovi, který pracoval v intencích prezidenta Tomáše G. Masaryka. Kolem prezidenta se rodila tzv. Pětka, jejímž členem byl i vůdce lidovců Jan Šrámek, který mu odporoval zejména v otázce církevní odluky. Masarykovi nebylo ani příjemné posilování katolického tábora, který právě v letech 1920/21 zažíval jistou obrodu. Rovněž lidovci měli značný podíl na zmírnění dopadů protikatolických nálad v poválečné době. Za této situace měl vzejít jeden kandidát na arcibiskupský stolec. K vyjasnění situace došlo až koncem roku 1920, kdy se opětovně sešel Clemente Micara s Edvardem Benešem.

Vatikánský státní sekretář Pietro kardinál Gasparri (1852–1934). Archiv autora.

Obr. 4: Ministr zahraničí Edvard Beneš kolem roku 1920. Archiv autora.

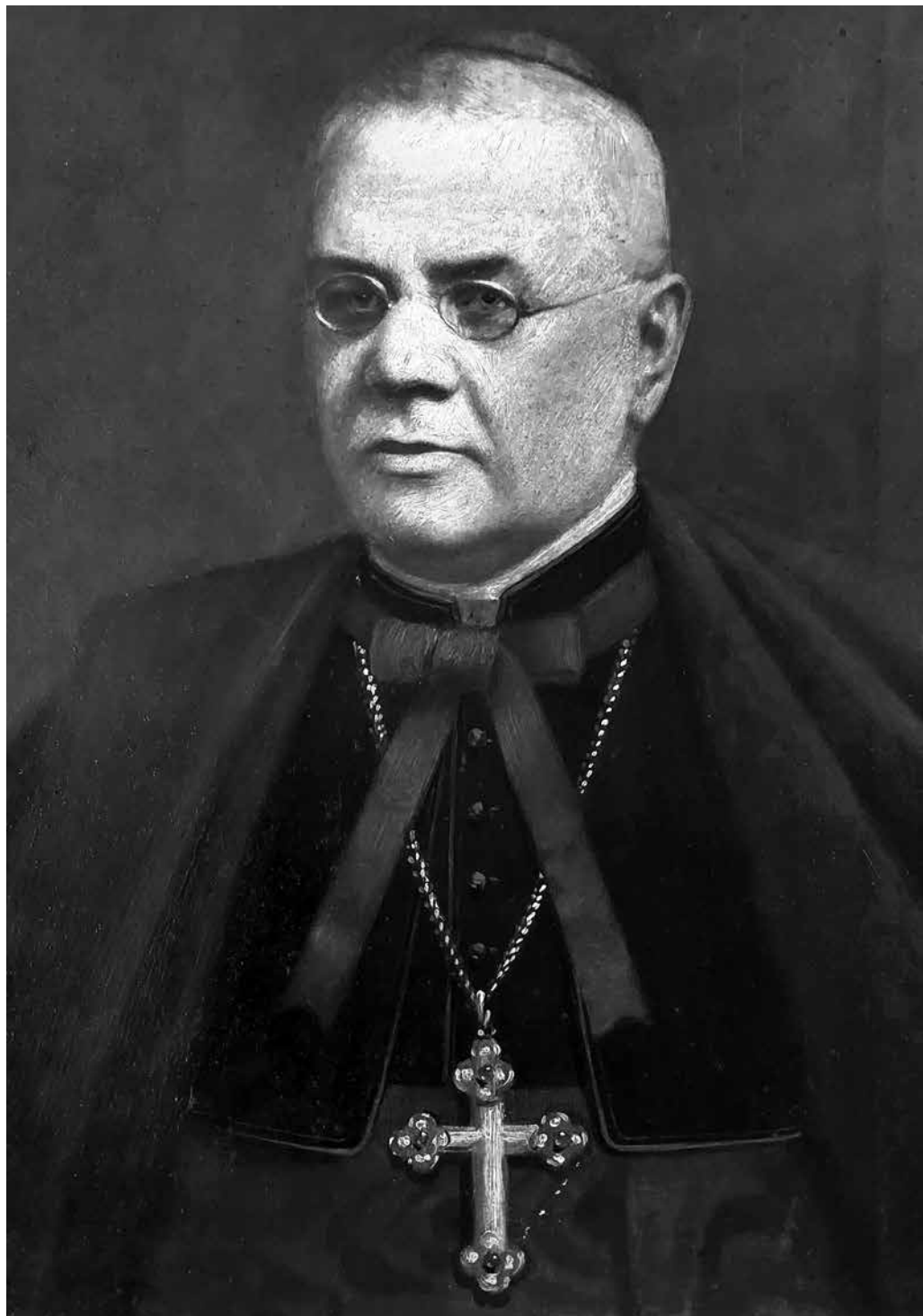
Druhá rovina vycházela z řad církevních kruhů, přesněji z **Jednoty katolického duchovenstva arcidiecéze olomoucké a z řad laiků**. Tato církevní organizace, vzešlá z ustavujících schůzí v listopadu 1918 v Přerově a Olomouci, sdružovala nižší duchovenstvo arcidiecéze a vystupovala jako umírněné reformní hnutí kněží. Existenci jednoty posvětil v prosinci 1918 arcibiskup Lev Skrbenský. Vůdčím organizátorem sdružení se stal kanovník Antonín Cyril Stojan (1851–1923). Ve funkcích figurovaly další známé osobnosti, které se na počátku století angažovaly jako umírnění reformátoři církve v Katolické moderně (Jan Šrámek, František Světlík, Karel Dostál–Lutinov, František Valoušek atd.). Z jejich řad vycházely obrodné myšlenky, například zdemokratizování a znárodnění církve v nových podmínkách atd. Velmi dobře reflektovali nastalou situaci vně i uvnitř církve a požadovali změny.³

Květnový dopis z roku 1920, kde arcibiskup Lev Skrbenský za sebe navrhuje vatikánskému státnímu sekretáři Pietru Gasparrimu tři kandidáty na arcibiskupský stolec do Olomouce, nezůstal v utajení. O této situaci existovalo nejen v olomoucké arcidiecézi a jednotě povědomí, protože v září se hovořilo o uprázdněném metropolitním stolci sv. Metoděje (dokument datovaný 28. 9. 1920), přičemž kardinál abdikoval až 29. 9. 1920, přesněji 30. 11. 1920 při osobní návštěvě v Římě (HLAVAČKA 2021, 32, 37).⁴

Jednota katolického duchovenstva arcidiecéze olomoucké sdružující nižší klérus prosazovala řadu změn, mimo jiné i vlastního kandidáta místo Lva Skrbenského. Sepjala intervenční dopis církevnímu hodnostáři, který výslovně není v listu citován (jde patrně o nedávno zvoleného arcibiskupa Františka Kordače).⁵ V listu vyjádřili jasně svůj postoj k osobě Antonína Cyrila Stojana a tento nejmenovaný hodnostář byl žádán o využití svého vlivu na zástupce Svatého stolce v Československu, Clementa Micaru. Jejich přání bylo, aby Svatá stolice vyhověla jednomyslnému požadavku celé arcidiecéze a na uprázdněný stolec sv. Metoděje jmenovala olomouckého kanovníka Antonína Cyrila Stojana (datováno 28. září 1920). Jsou zde podepsány osobnosti z duchovní správy, mluvčí a zástupci kněží z arcidiecéze. V následujících letech se někteří z nich výrazně exponují pro katolickou věc. Mezi nimi se nachází podpis Fr. Valouška, probošta u sv. Mořice v Kroměříži, pozdějšího poslance ČSL; Ferdinanda Chýlka, tajemníka ČSL v Přerově, jednatele a sekretáře olomoucké jednoty a zakladatele Kněžské nemocenské pokladny; Ignáce Janáka, děkana převorského děkanátu; Františka Horáka, faráře v Budišově; Jana Stavěla, katechety v Hranicích; Filipa Eliáše, kaplana ve Frenštátě; Josefa Stříže, dómského vikáře v Olomouci.⁶

Z dokumentu je vidět, jak kněží citlivě vnímali „sociálně revoluční dobu, schizma sektářství a odpadlictví“. Snaha o zvolení Antonína Cyrila Stojana, člověka sociálně citlivého, lidumila, dobrodince neobyčejně reflektujícího dobu, to jen umocňuje. Listina je unikátní tím, že se za Stojana postavila téměř celá jednota, respektive vedení a velice přesvědčivě vyjádřila svůj postoj k této neobyčejné osobnosti církevního života. Kněz Antonín Cyril Stojan byl v této době velmi známou osobností, měl za sebou značné politické a kulturní zkušenosti, byl zdatným organizátorem církevního života. Měl se stát garantem uklidnění poměrů v církvi, jelikož byl uznáván všemi a bez rozdílu.

Nutno podotknout, že František Kordač ani Clemente Micara s jeho volbou neměli problém, jen se obávali přílišné jeho dobroty. Ve prospěch nástupnictví Stojana pak

Obr. 5: Arcibiskup Antonín Cyril Stojan (1921–1923). Archiv autora. |

na nunciaturu v Praze docházelo značné množství žádostí. František Kordač se později domníval, že kněžské a laické kruhy usilující o jeho kandidaturu mu mohou jen uškodit (HLAVAČKA 2021).⁷

K vyjasnění situace ohledně obsazení arcibiskupského stolce došlo až v závěru roku 1920. Jak bylo řečeno výše, Clemente Micara se opětovně sešel s Edvardem Benešem a shodl se s ním na Antonínu Cyrilu Stojanovi jako na nejvhodnějším kandidátu na stolec sv. Metoděje. Ještě tehdy se snažil Edvard Beneš prosadit Jana Šrámka alespoň na místo světitelbiskupa v Olomouci, popřípadě jako biskupa-spolusprávce, který by se stal po Stojanově úmrtí automaticky jeho nástupcem. Clemente Micara přesvědčil Edvarda Beneše, že toto místo, ani jiné, není pro osobnost Šrámkova rozměru vhodné. Tímto Edvard Beneš boj o post olomouckého arcibiskupa prohrál (ŠMÍD 2011, 221).

Přesvědčení Clementa Micary o volbě Antonína Cyrila Stojana je doloženo několika hodnoceními jeho osobnosti jak od Clementa Micary, tak kanovníka Františka Zapletala, brněnského biskupa Norberta Kleina, provinciála jezuitů Leopolda Škarka a dalších, při pomnutí laické veřejnosti a spolků. Na začátku ledna 1921 Edvard Beneš oficiálně sdělil, že vláda Československé republiky nemá námitek se jmenováním Antonína Cyrila Stojana olomouckým arcibiskupem.

Antonín Cyril Stojan byl nakonec jmenován papežem Benediktem XV. s pomnutím práva volby olomouckou kapitulou, ve shodě s pražskou vládou (BUBEN 2000, 331; podrobněji o právu volby kapitulou JONOVÁ 2013b, 132–135). Tisková zpráva o jmenování senátora dr. Antonína Cyrila Stojana na arcibiskupský stolec vyšla 14. ledna 1921. Bylo v ní uvedeno, že všechny strany včetně sociálních demokratů vyjadřují nejhlubší sympatie.

Stojan si po jmenování arcibiskupem (10. března 1921) a slavnostním vysvěcení (3. dubna 1921) zachoval ve všech směrech dřívější skromnost, prostotu a přátelskou otevřenost ke všem lidem.⁸ Katoličtí věřící to intenzivně vnímali, a právě pro tyto jeho postoje ho nazývali „tatíčkem Stojanem“.

Za přelomové období a východisko z vnitřní nestability v arcidiecézi je považováno jmenování Antonína Cyrila Stojana arcibiskupem olomouckým. Sice jeho episkopát netrval dlouho, ale zůstalo za ním velké dílo. Celkově se za svou církevní dráhu přičinil o založení víc jak stovky duchovních správ a zrovna tak staveb nových kostelů a desítek nových far. Pomohl s opravami far a kostelů, které jdou opět do desítek a stovek. V archivních písemnostech najdeme téměř 90 tisíc jeho dopisů, převážně stručných a věcných, za kterými je vidět kus práce (BUBEN 2000, 229–254; CINEK 1933).⁹

Antonín Cyril Stojan se významně zasloužil o obnovu cyrilometodějské velehradské tradice a o obnovu a zvelebení Svatého Hostýna. Představoval ryzí ideál kněžství, byl skromný, obětavý, pracovitý, prostý člověk a vždy tu byl pro druhé. Právě pro tyto vlastnosti ho lidé měli velmi rádi. Snažil se o rozšíření ekumenického hnutí v duchu snah o jednotu křesťanů. Překročil hranice své diecézní působnosti, dělal vše v rámci svých možností pro sbližování národů a církví. Uvedl do života rozsáhlou nábožensko-vzdělávací náplň, kterou uskutečňoval například v oblasti mariánské, exercicií, poutí, misí nebo v církevně unijní a ekumenické.

Na závěr budu citovat slova arcibiskupa Jana Graubnera, který o něm řekl: „*Stojan není slavný proto, že byl biskupem, stal se biskupem proto, že už byl slavný – pro svůj způsob žití evangelia.*“ (Beňov oslavil velkého rodáka [cit. 21. 11. 2023]).

Poznámky:

¹ Autonehoda způsobila nehybnost pravé nohy, která mu znemožňovala volný pohyb. Podrobněji JONOVÁ 2013a, 74–75.

² Jiřka Jonová uvádí datum 21. dubna 1920, kdy byla publikována zpráva o špatném zdravotním stavu arcibiskupa Skrbenského, který požádal o osvobození ze svého úřadu (JONOVÁ 2013b, 131). Marek Šmíd upozornil na dopis Lva Skrbenského vatikánskému státnímu sekretáři z května 1920. Podrobněji ŠMÍD 2011, 220.

³ Jednota katolického duchovenstva arcidiecéze olomoucké reagovala na probíhající změny politické ekonomické a sociální, které chtěla aplikovat i uvnitř církve. Hned zpočátku předala dvě memoranda Lvu kardinálu Skrbenskému a na půdě Národního shromáždění rozvinula rozsáhlou podpisovou akci zaměřenou proti radikálním názorům namířeným proti církvi. Snažila se zabránit i ztrátě vlivu ve školství. Duchovní olomoucké diecéze zformulovali ke dni 13. 8. 1920 požadavky adresované Lvu kardinálu Skrbenskému, jimž předcházela analýza poměrů nižšího kléru v církvi. Jsou shrnuty do sedmi bodů a evokují touhu po změně sociálních poměrů v arcidiecézi a odkrývají složité poměry nižšího kléru. Do této situace měl být uveden nový arcibiskup.

(1. Veškerým vlivem československého episkopátu přimět vládu, aby kongrua byla co nejdříve vyplacena. 2. Diecézní stipendium mešní zvýšiti alespoň na 10 K. 3. Fundační povinnosti tou měrou zredukovati, aby kněz měl za tichou mši svatou rovněž alespoň 10 K. 4. Všem farářům i nadále ponechati stipendia za mše sv. in festissublati. 5. Autoritativně upravit poměr kaplana a faráře, aby faráři byla placena za stravu alespoň cena nákupní nebo výrobní stravy kaplanům poskytované, popřípadě dispensovati faráře od povinnosti ad mensamcomunem. 6. Upravit štolové poplatky pro celou diecézi, aby odpovídaly nynějším druhotným poměrům a při tom autoritativně určit kolikátou částku má za štoly dostávat kaplan, když místo faráře štolovou funkci konati bude. 7. Ustanovit podle regulativu pro arcibiskupské úřednictvo jisté existenční minimum, jako pro faráře, tak i pro kaplana, které jeden každý dostati musí. Kdyby však farní beneficium i s doplanky z náboženské matice toto existenční minimum neposkytlo, naříditi, aby těm hladovějícím kněžím bylo doplaceno z výtěžku církevních statků, prebend a beneficí af již biskupských či kapitulních, klášterních a jim podobných). Patrně druhé memorandum se týkalo úpravy jazykových poměrů v duchovní správě, protože archi-válíe je jen v rukopise bez datace a pojednává o návrhu na úpravu jazykových poměrů v duchovní správě, zejména ve farnostech s jinojazyčnou menšinou (HLAVAČKA 2021, 32; ZAO, kart. č. 3, složka Počátky KNP).

⁴ Doporučující dopis nejmenovanému církevnímu hodnostáři navrhuující A. C. Stojana na uprázdněný arcibiskupský stolec, (ZAO, kart. č. 3, složka Počátky KNP). Oficiálně byla zveřejněna rezignace kardinála Skrbenského až 29. 9. 1920, která byla oznámena také kapitule. Bylo to v den, kdy pobýval v Olomouci zástupce papežského stolce v Československu Clemente Micara v doprovodu kanovníka Mořice Píchy. O tomto pobytu existují postřehy Clementa Micary v souvislosti s volbou nového arcibiskupa (JOHNOVÁ 2013b, 140).

⁵ Arcibiskup František Kordač se netajil s kritikou Skrbenského, doporučoval energičtějšího biskupa, který je vhodnější pro danou dobu, kdy je vláda vůči církvi nepřátelská. Doporučoval i přijetí jeho rezignace.

⁶ Nižší kněží v této době žili ve značné sociální nouzi, na kterou výstižně upozorňuje memorandum zaslané Lvu Skrbenskému jednotou. Představitelé jednoty ho žádali o řešení neutěšené situace nižšího kléru. Bylo zřejmé, že to bude úkol až pro nově zvoleného metropolitu. Podrobněji (HLAVAČKA 2021, 36–38).

⁷ Za volbu Stojana intervenovali na nejružnějších místech jednotlivci jak laikové a kněží, tak i organizace (Duchovenstvo vsetínského děkanátu, starostové, poslanci, různá sdružení apod. Mezi nimi například Svaz katolických zemědělců Prostějovska atd).

⁸ Třetí Neděli velikonoční 3. dubna 1921 proběhla konsekrace Antonína Cyrila Stojana a nastolení do úřadu arcibiskupa olomouckého (DOLANSKÝ, 1921).

⁹ Dále výčet budovatelské činnosti A. C. Stojana je uveden v časopise Stojanoviny, Arcibiskupu Stojanovi k narozeninám (Velehrad 2021, 21).

Prameny:

Zemský archiv v Opavě (ZA Opava), pobočka Olomouc, dodatky k fondu Kněžská nemocenská pokladna (dále KNP), karton č. 3, složka Počátky KNP (nezpracovaný fond).

Literatura:

BUBEN, M., M. 2000: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*. Praha.

CINEK, F. 1933: *Arcibiskup dr. Antonín Cyril Stojan. Život a dílo. Pokus o nárys duchovní fysiognomie*. Olomouc.

DOLANSKÝ, F. 1921: *Slavnost svěcení a nastolení arcibiskupa dr. Ant. C. Stojana v Olomouci dne 3. dubna 1921. Nákladem uměleckých závodů „Ikona“*. Olomouc.

HLAVAČKA, P. 2021: *Kněžská nemocenská pokladna v Československu, 1924–1948*. Přerov.

JONOVÁ, J. 2013a: *Kapitoly ze života Lva Skrbenského z Hříště pohledem Svatého stolce*. Uherské Hradiště, 74–75.

JONOVÁ, J. 2013b: *Jednání o obsazení arcibiskupského stolce v Olomouci po rezignaci arcibiskupa Lva kardinála Skrbenského z Hříště z pohledu Svatého stolce*. *Studia theologica* 15, č. 3.

ŠMÍD, M. 2011: *Pohled na Jana Šrámka z papežského stolce v době první republiky*. In: MAREK, Pavel, (eds): *Jan Šrámek a jeho doba*. Brno.

Internetové zdroje:

Beňov slavil velkého rodáka. Arcibiskup Graubner se tam modlil za uzdravení [online]. [cit. 21. 11. 2023]. Dostupné: https://prerovsky.denik.cz/zpravy_region/arcibiskup-graubner-se-modlil-za-uzdraveni-20210314.html